

УДК 346.62

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.17>**Наталія Поліщук,**

аспірант

Інституту економіко-правових досліджень
Національної академії наук України

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КРИПТОВАЛЮТ

У статті розглядається потреба визначення правової природи криптовалют. Досліджується, чи можуть бути криптовалюти об'єктом цивільних прав. Розглянуто можливість віднесення криптовалют до товару, відповідно до цивільного права. Згідно з аналізом наукових і нормативних джерел, проаналізовано можливість віднесення криптовалют до майна в рамках господарського законодавства. Також у статті з'ясовується, чи можуть бути криптовалюти нематеріальними активами.

Ключові слова: криптовалюти; правова природа криптовалют; нематеріальні активи, цінні папери, майно, цивільне право, господарське право.

Постановка проблеми. Ознакою успішної європейської країни є впровадження сучасних інформаційних технологій. Зокрема, використання криптовалют може мати суттєвий вплив на економіку країни. Відсутність нормативно-правового регулювання криптовалют створює більш загальну проблему тінізації економіки. Визначеність правового статусу криптовалют дозволить зробити їхнє використання контрольованою діяльністю та підвищить довіру до криптовалютних бірж. Для процесу легалізації криптовалют потрібно визначитись з їх правовою природою, а саме – чи можна віднести криптовалюту до грошей, цінних паперів, нематеріальних активів та іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою правових підходів до криптовалют займалися такі вітчизняні вчені, як А.Т. Проценко [1], В.Є. Селезньов [2], К.С. Пашенко [3], Е.Ю. Молчанова [4] та інші.

Метою дослідження є теоретичне дослідження та розробка пропозицій щодо правової природи криптовалют.

Викладення основного матеріалу. Ринок криптовалют активно розвивається як у світі, так і в Україні. Наразі відсутня єдина міжнародна практика щодо правового статусу криптовалют, адже під час визначення правової природи криптовалют кожна держава керується нормами національного законодавства. Сьогодні саме поняття криптовалют залишається невизначеним, і слід зазначити, що правова природа криптовалют є доволі складною та неоднозначною через ознаки

децентралізації та анонімності, що не дозволяє визначити правову природу за аналогією до інших об'єктів. Як наслідок – поява ризиків, з якими мають справу користувачі криптовалют: складнощі з обміном криптовалют на фіатні кошти; ризики класифікації діяльності на ринку криптовалют як незаконної; відсутність у можливості судового захисту прав щодо питань, пов'язаних із криптовалютами; невизнання дій з криптовалютами правочином. На думку вітчизняних вчених Е.Ю. Молчанової та Ю.М. Солодковського, криптовалюта – це «фідучіарна цифрова валюта, валютний курс якої встановлюється на підставі вільно плаваючого режиму як результат попиту і пропозиції на валютному ринку, з повною відсутністю контролю з боку центробанків» [4 с. 63]. Отже, щоб дати точне визначення криптовалютам, потрібно спочатку дослідити їх правову природу.

Відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права; результати робіт; послуги; результати інтелектуальної, творчої діяльності; інформація; інші матеріальні і нематеріальні блага [5]. Оскільки криптовалюти не є предметом матеріального світу, вони не підпадають під категорію речей. Відповідно до ст. 192 ЦКУ грошима є грошова одиниця України – гривня та іноземна валюта. Криптовалюти не є грошовою одиницею України. Поняття іноземної валюти визначено у ЗУ «Про валютні операції» від 21.06.2018 № 2473-VII: «Іноземна валюта – грошові знаки грошових одиниць іноземних держав у вигляді банкнот, каз-

начейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави або групи іноземних держав, а також вилучені або такі, що вилучаються з обігу, але підлягають обміну на грошові знаки, що перебувають в обігу...» [6]. Криптовалюти не можуть бути віднесені до іноземних валют, оскільки не є банкнотами, казначейськими білетами чи монетами.

Відповідно до ст. 194 ЦКУ «Цінним папером є документ установлені форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам». Оскільки криптовалюти не є документами установлені форми, не містять відповідних реквізитів, не посвідчують грошове або інше майнове право, вони не мають ознак цінних паперів. Однак варто зауважити, що криптовалюти можуть мати певні ознаки цінних паперів, а саме токени в рамках проведення ICO (Initial coin offering) [7].

Згідно із ст. 190 ЦКУ «Майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки». Тобто, щоб криптовалюти могли вважатися майном, вони мають бути 1) окремою річчю, 2) сукупністю речей, або 3) майновими правами та обов'язками. Криптовалюти не можуть бути визнані річчю чи їх сукупністю, як розглянуто вище, оскільки вони не належать до матеріального світу, а майнові права та обов'язки стосуються теж саме майна. Тобто норми ЦКУ не дають можливості однозначно віднести криптовалюти до майна через їх нематеріальну природу.

В 2017 р. в Україні був прецедент, коли криптовалюта Ефіріум виступила предметом договору міни, а саме відбувся продаж квартири за криптовалюту. За таким підходом, криптовалюти відповідають ознакам товару, оскільки згідно зі ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «товар – будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі). Таким чином, можна зробити висновок, що криптовалюти виступають товаром і все ж можуть бути різновидом майна [8].

Розглянемо правову природу криптовалют з точки зору господарського права. Об'єктом господарських правовідносин є майно у формі речей і безтілесного майна (нематеріальних активів). Оскільки крип-

товалюти не є предметом матеріального світу, вони не підпадають під категорію речей. Згідно зі ст. 139 Господарського кодексу України (далі – ГКУ) «Майном визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів» [9]. Варто розглянути криптовалюти як нематеріальні активи. У травні 2018 року Офіс ефективного регулювання (Better Regulation Delivery Office (BRDO)) видав книгу про законодавчі та регуляторні питання у сфері криптовалют в Україні «Зелена книга «Регулювання ринку криптовалют», де зроблено висновок, що криптовалюти є «нематеріальними активами» [7].

Поняття нематеріального активу визначено у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» (далі – П(с)БО8): «Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований». Щоб віднести криптовалюти до нематеріального активу, потрібно дослідити, чи відповідають вони таким ознакам: 1) бути немонетарним активом; 2) не мати матеріальної форми; 3) можлива ідентифікація. Відповідно до П(с)БО8 «Немонетарні активи – усі активи, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей» [10]. Отже, криптовалюти – це не грошові кошти, оскільки грошима є тільки грошова одиниця гривня та іноземна валюта. Якщо розглядати криптовалюту як еквіваленти грошових коштів, потрібно звернутись до визначення у Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 7, де вказано, що «Еквіваленти грошових коштів – це короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості» [11]. Оскільки криптовалютам притаманні значні зміни вартості, їх не можна віднести до еквівалентів грошових коштів. Таким чином, криптовалюти підпадають під визначення немонетарного активу. Криптовалюти не мають матеріальної форми, оскільки є записами у реєстрах, тому також підпадають під наступну ознаку у визначенні «нематеріальні активи». Залишається дослідити, чи є можливість ідентифікувати криптовалюти. Відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38 «актив є ідентифікованим, якщо він: а) може бути відокремлений, тобто його можна відокремити

або відділити від суб'єкта господарювання і продати, передати, ліцензувати, здати в оренду або обміняти індивідуально або разом з пов'язаним з ним контрактом, ідентифікованим активом чи зобов'язанням, незалежно від того, чи має суб'єкт господарювання намір зробити це, або б) виникає внаслідок довірливих або інших юридичних прав, незалежно від того, чи можуть вони бути передані або відокремлені від суб'єкта господарювання або ж від інших прав та зобов'язань» [12]. Криптовалюти підпадають під описані критерії ідентифікованого активу, адже їх можна відокремити, продати і так далі. Отже, можна зробити висновок, що криптовалюти мають ознаки «нематеріальних активів». Згідно зі ст. 139 ГКУ нематеріальні активи належать до майна, тому є підстави вважати криптовалюти майном.

Висновки

Створення належних господарсько-правових механізмів регулювання обігу криптовалют стане запорукою інноваційного розвитку української економіки. Застосувати чинне українське законодавство до криптовалют проблематично. До об'єктів цивільного права криптовалюти віднести важко, тому першочерговим слід визнати можливість внесення змін до Цивільного кодексу України, якими буде визначено цивільно-правий статус криптовалюти, наприклад, визначити, що для цілей захисту права власності криптовалют згідно з цивільним законодавством криптовалюти варто вважати товаром. Згідно з господарським законодавством вони мають достатньо ознак нематеріальних активів, а оскільки згідно з Господарським кодексом України нематеріальні активи входять в ширше поняття – майно, криптовалюти можуть вважатися майном.

В статье рассматривается необходимость определения правовой природы криптовалют. Исследуется, могут ли быть криптовалюты объектом гражданских прав. Рассмотрена возможность отнесения криптовалют к товару, в соответствии с гражданским правом. Согласно анализу научных и нормативных источников, проанализирована возможность отнесения криптовалют к имуществу в рамках законодательства. Также в статье рассматривается, могут ли быть криптовалюты нематериальными активами.

Ключевые слова: криптовалюты, правовая природа криптовалют, нематериальные активы, ценные бумаги, имущество, гражданское право, хозяйственное право.

The article clarifies the need to determine the legal nature of cryptocurrencies. It is being researched whether cryptocurrencies may be considered objects of civil rights. Considered the possibility of attributing cryptocurrencies to goods, in accordance with civil law. According to the analysis of scientific and normative sources, the possibility of assigning cryptocurrencies to property within the framework of economic legislation has been analyzed. Also, the article examines whether cryptocurrencies could be intangible assets.

Key words: cryptocurrency; the legal nature of cryptocurrencies; intangible assets, securities, property, civil law, commercial law.

Список використаних джерел:

1. Проценко А.Т. Правовий статус віртуальних валют: світовий досвід та українські реалії. *Право і суспільство*. 2016. № 2 ч. 3. С. 130–134
2. Селезньов В.Є. Проблеми правового регулювання цифрових валют у ЄС / В. Є. Селезньов // Актуальні проблеми вітчизняної. 2017. № 4. С. 189–192
3. Пащенко К. Порівняльний аналіз фінансово-правової сутності електронних грошей та криптовалют / К. Пащенко // Підприємництво, господарство і право. 2017. № 7. С. 97–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_7_21.
4. Молчанова Е., Солодковський Ю. Глобальна сервісна природа сучасних криптовалют. *Міжнародна економічна політика*. 2014. № 1. С. 60–79.
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 40–44.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. Закон України «Про валюту і валютні операції». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.
7. Зелена книга «Регулювання ринку криптовалют». URL: www.brdo.com.ua.
8. Некітін К.Г. Правовий статус криптовалют в Україні та світі. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/12.pdf.
9. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. ВВР. 2003. №№ 18–22. ст. 144. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.
10. Нематеріальні активи: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8, затв. Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.99 № 242. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.
11. Нематеріальні активи: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_050.
12. Звіт про рух грошових коштів: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>.